

RİYAZİYYAT 1

VALİDEYNLƏR ÜÇÜN METODİK VƏSAİT

YEGANƏ MƏMMƏDƏLİYEVƏ, HƏBİB KƏRİMOV
KÖNÜL DOXOLOVA, SÜLEYMAN KƏRİMOV
FARİZƏ NƏBİYEVƏ, AYGÜN QASIMOVA

Xüsusi məktəblərin (intellekt məhdudiyəti olan)
1-ci sinifləri üçün sadələşdirilmiş proqram əsasında hazırlanmış

RİYAZİYYAT

VALİDEYNLƏR ÜÇÜN METODİK VƏSAİT

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike
4.0 International lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az
saytında yerləşdirilmişdir. Bu nəşrdən istifadə edərkən
lisenziyanın şərtləri qəbul edilmiş sayılır:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Töremə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtləri ilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
chashioglu@gmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

LAYIHƏ

Mündəricat

1. Giriş	3
2. I. İntellekt məhdudiyəti olan uşaqların xüsusiyyətləri	4
3. II. İntellekt məhdudiyəti olan uşaq və ailə	5
4. III. Valideynlər üçün 1-ci sinif şagirdlərinin məktəbə adaptasiyası üzrə praktik məsləhətlər	6
5. IV. Riyaziyyat fənni üzrə praktik məsləhətlər	7
6. V. Dərslərlə tanışlıq.....	9
7. VI. Kiçik motor bacarıqların inkişafı	14
8. VII. Riyaziyyat fənni üzrə hesablama və rəqəmlərin yazılması qaydaları.....	21

GİRİŞ

Hörmətli valideynlər!

Əgər siz bu kitabı oxuyursunuzsa, deməli, övladınız üçün ən yaxşı və ən düzgün olanı seçmişiniz – onu təhsilə cəlb etmişiniz! Biz isə, bir valideyn və mütəxəssis olaraq, hər zaman sizin yanınızdayıq. Bilin ki, tək deyilsiniz...

Hər bir ailə üçün intellekt məhdudiyyəti olan uşağın tərbiyəsi və inkişafı məsələsi həyəcan və sual dolu vəziyyətlər yaradır. Məhz belə uşaqların yaşadığı ailələrin bir çox problemləri aradan qaldırmaq üçün yardıma, metodik tövsiyələrə ehtiyacı var. Yeni bilik və bacarıqlarla silahlanan ailə üzvləri müxtəlif situasiyalarda uşaqla düzgün davranmaqda, təhsil və tərbiyə prosesində onun üçün faydalı mövqeyin seçilməsində yardımçı ola bilərlər.

İntellekt məhdudiyyəti olan uşaqların tərbiyə və inkişaf problemləri bütün ailə üzvlərinin qarşısında uzun müddətli və dərin iz qoyan sosial, emosional, mənəvi, psixoloji, həmçinin maddi problemlər yaradır. Ailənin qarşısında ilk baxışdan cavabı çətin görünən suallar meydana çıxır: “Nə olacaq? Onun gələcəyi necə olacaq? Uşaqla necə davranmalıyam? Cəmiyyət və ətrafdakılar onu qəbul edəcəklərimi? O, cəmiyyətə adaptasiya oluna, təhsil ala biləcəkmi?” və s.

Belə uşaqların valideynləri hətta ailənin yaşam tərzini uşağın ehtiyaclarına uyğun qurmaq məcburiyyətində qalırlar. Bir çox tədqiqatlar göstərir ki, bu kateqoriyadan olan uşaqların valideynləri emosional gərginlik, günahkarlıq hissi, həyata küskünlük, stress, ailədə anlaşma və qarşılıqlı yardım problemləri ilə üzləşirlər.

Belə vacib bir problemin həllində ailə üzvləri əlbir olmalı, psixoloq, psixoterapevt, pedaqoq, korreksiya mütəxəssisi, fizioterapevt və digər mütəxəssislərə müraciət etməli, yaşadıqları ərazi üzrə valideyn birliklərinə, dərnlərə, xeyriyyə fondlarına üzv olmalı, ictimaiyyətlə əlaqə saxlamalı, qohum və dostlarla daha sıx təmasda olmalıdırlar.

Valideynlərin mütəxəssislərə vaxtında müraciəti intellekt məhdudiyyəti olan uşaqların sosiallaşma və cəmiyyətə inteqrasiya problemlərinin həllini sürətləndirir, bu prosesi ailə üçün daha asan edir.

Bu yolda sizə uğurlar arzu edirik!

I.İNTELLEKT MƏHDUDİYYƏTİ OLAN UŞAQLARIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

İnsan şəxsiyyəti bir çox amillərin təsiri və onların qarşılıqlı fəaliyyətinin nəticəsi kimi formalaşır. Bu prosesdə bioloji amillər, mühit, tərbiyə və şəxsi fəallıq kimi amillərin də rolu vardır

İrsiyyətin rolu. İnsan bioloji varlıq kimi doğulur, buna görə də irsiyyət ona öz təsirini göstərir. İrsən fizioloji əlamətlər (qamət, sifət quruluşu, gözün və saçın rəngi və s.), habelə bioloji əlamətlər (sinir sisteminin tipi, sinir hüceyrələrinin miqdarı və s.) nəsildən nəslə keçir. İnsan nə hazır qabiliyyətlərlə, nə də «ağ lövhə» kimi doğulmur. O, müəyyən təbii, potensial imkanlarla dünyaya gəlir. Təbii imkanlara sinir sisteminin və beyin quruluşunun xüsusiyyətləri, analizatorlar sistemi (görmə, eşitmə və s.), nitq aparatı və s. daxildir. İnsanın təbii imkanları dəyişməz deyildir. Onlar həyat şəraitinin, tərbiyə və mühitin təsiri ilə dəyişə bilər.

Mühitin rolu. Mühit insana müsbət və ya mənfi təsir göstərə bilər. İnsanlar üçün yaradılan əlverişli mənzil-məişət şəraiti, mədəni-maarif, təhsil və sağlamlıq müəssisələri, əmək və istirahət şəraiti, insan münasibətləri şəxsiyyətin inkişafına güclü təsir göstərən sosial mühit amilləridir.

Cəmiyyətdə gedən proseslər ailə, məktəb, əmək kollektivlərinə də öz təsirini göstərir. Cəmiyyətin demokratik xarakteri, hüququn aliliyi, ədalət prinsipləri şəxsiyyətin inkişafında böyük əhəmiyyətə malikdir. Şəxsiyyətin tələbatlarını, mənəviyyat normalarını da cəmiyyət müəyyən edir.

Tərbiyənin rolu. Mühit insana kortəbii təsir göstərdiyi halda, tərbiyə məqsədyönlü və planlı təsir göstərir. İnsanın mühitə münasibəti tərbiyə ilə bağlıdır, onunla tənzim olunur. Tərbiyə mühitin müsbət cəhətlərinə istinad edib, mənfi təsirlərini neytrallaşdırır.

Tərbiyə insanın potensial imkanlarının üzə çıxarılması və inkişafına kömək göstərir. O, uşaqların həyat və fəaliyyətini təşkil etməklə, maraq və qabiliyyətlərinin inkişafına əlverişli şərait yaradır. Bir sözlə – tərbiyə şəxsiyyəti «layihələşdirir».

Şəxsi fəallığın rolu. İnsan mühitin və tərbiyənin passiv obyekt kimi yox, fəal subyekt kimi çıxış edir, mühitə və tərbiyə prosesinə, özünün şəxsiyyət kimi formalaşmasına fəal təsir göstərir. Tərbiyə uşaq və yeniyetmələri ancaq obyekt kimi qəbul edərsə, çox şeydən məhrum olar, öz məqsədlərinə çatma bilməz.

İnsanın şəxsi fəallığı müxtəlif formalarda təzahür edir: zehni, əmək, fiziki, yaradıcı, ictimai-siyasi və s.. Öyrənmə fəaliyyəti insanın bilik və bacarıqlara yiyələnməsinə, mənəvi tərbiyəsinə və psixi inkişafına kömək göstərir. Əmək fəaliyyəti prosesində əlilliyi olan uşaqlar və yeniyetmələr sosial təcrübə qazanır, ünsiyyət mədəniyyətinə, kollektivçilik keyfiyyətlərinə yiyələnirlər

II. İNTELEKT MƏHDUDİYYƏTİ OLAN UŞAQ VƏ AİLƏ

Təlim-tərbiyə ilə bağlı təcrübə belə bir inama əsaslanır ki, ailə ilk cəmiyyət, valideynlər uşağın ilk müəllimidirlər. Məktəbdə uşağa ilk dərs deyən müəllimlər onun ailədə əldə etdiyi biliklərə hörmətlə yanaşır və gələcək təhsilini onun maraqları üzərində qururlar. Ailənin maraqları, üstün dəyərləri və qayğıları uşaqlar, xüsusilə SİM uşaqlar üçün nəzərdə tutulan xüsusi proqramların məzmununda və təcrübədə mərkəzi yerləri tutur. Mütəxəssislərin ən vacib vəzifələrindən biri ailələrdə öz güclərinə inam hissi yaratmaqdır.

İntellekt məhdudluğu olan uşaqların tərbiyəsində valideynlər aşağıdakıları nəzərə almalıdırlar:

- Elə psixoloji şərait yaradılmalıdır ki, uşaq ayrı seçkilik hiss etməsin.
- Ailə övladının diaqnozunu nə qədər tez qəbul etsə, vəziyyət bir o qədər yaxşı olacaqdır.

Bu vəziyyət hamını nisbətən xoşbəxt edəcək və uşağın inkişafına səbəb olacaqdır. Valideyn fikirlərini ailə üzvləri ilə, mütəxəssislərlə paylaşmalı, onları ifadə etməkdən çəkinməməlidir.

- Valideynlər nikbin olmalıdırlar.
- Övladlarının inkişafını daim nəzarətdə saxlamalıdırlar.
- Övladlarının problemi haqqında daha ətraflı məlumat toplamalı və bu sahədə biliklərini artırmalıdırlar.

- Uşaqlarla mehriban və şəxsiyyət kimi rəftar etmək lazımdır.
- Bəzi valideynlər ən sadə işlərdə də daim uşağa kömək edirlər, lakin bu kömək tədricən azaldılmalıdır.

• Uşağın bacara biləcəyi fəaliyyətləri ailənin digər üzvləri yerinə yetirməməli, bu işdə onun özünə fürsət verməlidirlər. Unutmaq olmaz ki, kömək hər bir işin uşağın əvəzinə yerinə yetirilməsi demək deyildir.

• Valideynlər uşağın yerinə yetirdiyi hər tapşırığı müsbət qiymətləndirməli və rəğbətləndirməlidirlər. Fəaliyyət növlərini bir-biri ilə tez-tez əvəzləmək lazımdır, çünki SİM uşaq tez yorulur.

• Valideynlər belə vəziyyətdə tək olmadıqlarını unutmamalıdırlar. Onların vəziyyətində olan bir çox ailələr vardır. İntellekt məhdudluğu olan uşağı olan başqa ailələrlə görüşün, fikir və təkliflərinizi paylaşın. Unutmayın ki, çətinliklərin öhdəsindən gəlməkdə ən vacib şəxs elə hər kəsin özüdür!

• Valideyn özünə diqqət yetirməli və istirahət üçün vaxt ayırmalı, fiziki və psixoloji sağlamlığını qorumaq lazımdır. Bu, onun övladı üçün lazımdır.

- Valideynlər digər övladlarına da mütləq vaxt ayırmalıdırlar.

• İntellekt məhdudluğu olan uşağı ev mühiti ilə məhdudlaşdırmamaq, onu gəzintiyə və ictimai yerlərə (parka, gəzintiyə, şənliklərə) aparmaq lazımdır.

Əgər uşaq sizdən ayrıldıqda ağlayırsa, nə etməli?

Müasir valideynlər intellekt məhdudluğu olan övladlarının ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədilə onlarla birlikdə ictimai yerlərdə olur, yad insanlar və uşaqlarla ünsiyyətdə olmağa çalışır, uşaq meydançalarında vaxt keçirir, uşaqlarının yaşıdlarını evlərinə dəvət edir, məktəbin necə gözəl bir yer olduğu haqqında söhbətlər aparırlar. Nəticədə uşaq "Məktəbə getmək istəyirsənmi?" sualına müsbət cavab verir. Əks halda, ana məktəbi tərk etməmiş,

uşaq göz yaşlarına boğulur və oranı tərək etməyə can atır. Belə hal baş versə, məyus olmayın, çünki adaptasiya dövründən sonra bu hallar artıq baş verməyəcək.

Uşağın məktəbə kim tərəfindən aparılması da ona çox müsbət təsir göstərir. Əgər uşaq, uzun müddət məktəbə getməsinə baxmayaraq, hələ də yeni mühitə uyğunlaşa bilmirsə, o zaman müəllimin icazəsi ilə onun sevdiyi əşyanı və ya oynadığı məktəbə aparmasına icazə vermək olar. Həmin əşya ilə uşaq öz evini assosiasiya edərək, sakitləşəcək.

Əgər uşaq başqa uşaqları dişləyirsə, nə etməli?

Valideynlərin və müəllimlərin şikayətlərindən biri də uşağın başqa uşaqlara xəsarət yetirməsi, xüsusilə dişləməsi olur. Uşağı cəzalandırmaqdan əvvəl belə davranışın səbəbini axtarmaq lazımdır. Valideyn ciddi şəkildə “yox”, “olmaz” sözlərini deməyi bacarmalıdır. Dişləməyə alternativ olaraq uşağın əlinə rezin halqa, çörək, peçenye, onu maraqlandıran hər hansı əşyanı təklif etmək olar. Hərdən dişləmək çarəsizlik, diskomfort, etiraz, yorğunluq əlaməti, diqqətin özünə cəlb edilməsi vasitəsi ola bilər. Bəziləri belə davranışın səbəbini uşağın diqqətdən kənar qalmasında görürlər. Təcrübə göstərir ki, bu, yanlış yanaşmadır. Uşaq belə davranışın diqqətdən kənar qaldığını gördükdə bunu norma hesab edir və gələcəkdə də bu cür hərəkətləri təkrar edir. Bəzi valideynlər ehtimal edirlər ki, uşağı cəzalandırmaqla o, həmin əməllərindən əl çəkəcək. Bu, əsla belə deyil. Aqressiya yeni, daha kəskin aqressiya törədir. Uşağınızı etdiyi hərəkətə görə utandırmayın, yaranmış vəziyyəti ona anlatmağa çalışın. Əks halda, uşağınız sizin tərbiyəvi monoloqunuzdan yalnız “Mən pisəm!”, “Məni heç kim istəmir!” nəticəsinə gələcək, siz isə yeni aqressiya vəziyyətlərinə “hazır” olmalısınız.

III. 1-Cİ SİNİF ŞAĞİRLƏRİNİN MƏKTƏBƏ ADAPTASIYASINA DAİR VALİDEYNLƏR ÜÇÜN PRAKTİK MƏSLƏHƏTLƏR

1. Səhər uşağınızı yuxudan sakit və mülayim səslə oyadın.
2. Onu tələsdirməyin.
3. Səhər yeməyi yemədən uşağı məktəbə yola salmayın.
4. Uşağınızı çətin gün gözlədiyi üçün ona uğurlar arzulayın.
5. Dərstdən sonra uşağınızı qarşılıqda ondan günün necə keçdiyini soruşun, hansı uğurlara nail olduğu ilə maraqlanın.
6. Əgər görsəniz ki, uşağınız kədərli və danışmaq istəmir, məcbur etməyin. Qoyun sakitləşsin, sonra özü danışacaq.
7. Məktəbdən sonra ev tapşırıqlarını yerinə yetirməyə uşağı tələsdirməyin. Dincəlmək üçün ən azı 2 saat vaxt verin.
8. Uşağı bütün dərsləri bir dəfəyə yerinə yetirməyə məcbur etməyin. Arada fasilə verin. Yaxşı olar ki, fasilə hərəkətli olsun.
9. Dərsləri hazırlayarkən uşağı mütləq tərifləyin. “Narahat olma, səndə hər şey alınacaq”, “Mən sənə kömək edəcəyəm” və s. ifadələrlə uşağı rəğbətləndirin və mükafatlandırın.

10. Uşağın qarşısında şərt qoymayın: “Sən bunu etsən...”

11. Gün ərzində uşağınıza ən azı 1 saat vaxt sərf edin.

12. Bütün ailə üzvlərinin uşağın təhsil və tərbiyə prosesində iştirakına nail olmağa çalışın.

13. Tədris prosesinin bəzi mərhələlərində nə isə alınmaya bilər, uşaqda yorğunluq, həvəssizlik halları baş verə bilər. Bu, normal haldır, lakin əgər siz buna görə narahatsınızsa, mütəxəssislərə müraciət edə bilərsiniz.

14. Uşağın şikayətlərinə qarşı (baş ağrısı, yorğunluq, pis əhvali-ruhiyyə) diqqətli olun.

15. Yatmadan əvvəl uşağınıza nağıl danışın, layla oxuyun, şirin yuxu arzulayın.

IV. RİYAZİYYAT FƏNNİ ÜZRƏ PRAKTİK MƏSLƏHƏTLƏR

Bildiyiniz kimi, 1-ci sinif üçün “Riyaziyyat” dərsləri iki hissədən ibarətdir. Birinci hissə – rəqəməhazırlıq, ikinci hissə isə 10 dairəsində hesablamaları əhatə edir.

Əvvəlcə belə bir suala cavab verək: Mənim övladım üçün riyaziyyatı bilmək nə dərəcədə vacibdir? Riyaziyyatın əhəmiyyətini sübut edən bir neçə fakt mövcuddur. Riyazi əməlləri yerinə yetirmək insan beyninin ən ali funksiyalarından biridir. Yalnız insan beyni hesablamağa qadirdir. Hesablama əməlləri olmadan gündəlik həyatımızı təsəvvür edə bilmərik. Hamı hesablayır: məktəblilər, evdar qadınlar, iş adamları, alimlər və s.

İkinci səbəb – hesablama əməliyyatları beynin fizioloji inkişafına kömək edir və bununla da uşağın intellektual inkişafına səbəb olur. İnsan üçün ən vacibi isə məntiqi düşüncə proseslərinə yiyələnməkdir.

Riyazi biliklərə yiyələnmək üçün nədən başlamaq lazımdır?

Birinci mərhələ – say bacarıqlarıdır. Say haqqında təsəvvürlər bu anlayışlardan başlayır: “az-çox”, “bir-çox”, “heç neçə-çox”. “Bir” rəqəmini qavradıqdan sonra digər rəqəmləri əlavə edə bilərik. Əslində riyaziyyatla tanışlıq lap körpəlikdən başlayır. Uşaq özünü dərk etdiyi və tanıdığı zaman öyrənir ki, onun bir burnu, iki gözü, bir ağız, iki əli, iki ayağı, hər əlində beş barmağı var. Uşaq birlikdə sayın: “Sənin neçə qulağın var?”, “Ananın neçə əli var?”, “Atanın neçə qulağı var?” və s. Say bacarıqlarına gündəlik fəaliyyət (“Mən neçə fincan yudum, neçəsi qaldı?”), gəzinti (çiçəkləri, quşları, yarpaqları, ağacları saymaq), oyun zamanı da (“Neçə topun, gəlinciyin, kubikin var? Neçəsi döşəmədə, neçəsi qutudadır?”) yiyələnmək olar. Tapşırıqları daha da çətinləşdirərək şəkilli kartlardan istifadə etmək olar. Məzmununda say elementləri olan şeir, mahnı, yanılmac, tapmacalar öyrənmək də müsbət nəticə verir. Bunlar rəqəm sırasını yadda saxlamağa kömək edir.

İkinci mərhələ - hesablama bacarıqlarıdır. Bu bacarıqlar iki hissədən ibarətdir - toplama və çıxma.

Bir top (kubik, maşın) götürərək deyın: “Bir üstəgəl... sonra ikinci əşyanı yaxınlaşdıraraq

deyin: ... bir - bərabərdir iki". Cümləni uşaqla birlikdə təkrar edin: "Bir üstəgəl bir, bərabərdir iki". Bir əşyanı (topu) uşağın qarşısına qoyun, sonra ikincisini yaxınlaşdırın, soruşun: "İndi neçə topun oldu?"

Səbrli olun, doğru cavab almadıqda qıcıqlanmayın, yenidən cəhd edin. Uşağa "iki" cavabının necə alındığını başa salmağa çalışın. Uşaq bu tapşırığı anladıqdan sonra iki topun üzərinə bir top da əlavə edə bilərsiniz.

Çalışın ki, məşğələ zamanı eyni termin və ifadələrdən istifadə edəsiniz. Əks halda, uşaqda çaşqınlıq yarana və bu səbəbdən verilən sualı cavabsız qoya bilər. Çıxma bacarığı da, toplama bacarığında olduğu kimi, uşağa tədricən öyrədilməlidir. Siz iki kubik göstərirsiniz: "İkidən çıxılsın bir, bərabərdir bir" deyərək bir kubiki götürürsünüz, yerdə qalan bir kubik çıxma əməlinin cavabıdır.

Valideynlər tərəfindən ən çox buraxılan səhvlər

1. Çox zaman valideynlər uşaqların riyaziyyat üzrə bilik və bacarıqları mənimsəmələrini, bəzi vacib mərhələlərin üzərindən keçərək sürətləndirməyə çalışırlar. Bunu qətiyyənlə etmək olmaz. Elə uşaqlar var ki, kompüter oyunlarını oyuncaqlarla oynamaq, şeir söyləmək, mahnı oxumaqdan üstün tuturlar. Bilin ki, bu səhv uşağın gələcək inkişafına bir zərərdir.

2. Bəzi valideynlər riyazi biliklər sahəsində yüksək nəticələr ardınca gedərək, uşaqlarına bəzi vacib anlayışları öyrətməyi unudurlar. Bunlar həcm, forma, məkan, zaman və s. anlayışlarıdır. Bəzən uşaqlar 100 dairəsində hesablama aparır, ancaq müqayisə etməyi (hündür və ya alçaq ev, uzun və ya qısa yol, enli və ya ensiz kəmə) bacarmır, həndəsi fiqurları və s. tanımır. Halbuki bu bacarıqlar uşağın məntiqinin, dərk etməsinin inkişafında böyük rol oynayır.

3. Növbəti səhv valideynlərin uşaqlarına olan tələblərinin və gözləntilərinin çox yüksək olmasıdır. Çalışın ki, gözləntilərlə reallığı qarışdırmayasınız, çünki əsas məsələ odur ki, uşaq bu yaşda, bu inkişaf səviyyəsində nələrə qadirdir.

4. Əksər vaxtlarda ev şəraitində hesablama bacarıqlarının öyrədilməsi barmaqların vasitəsilə reallaşır. Əyani vasitələr olmadan uşağa verilən tapşırığı anlatmaq çətinidir. Anlamaq üçün o, görməli və toxunmalıdır. Buna görə də məktəbdə öyrəndiklərini möhkəmləndirmək üçün evdə mütləq say materialları olmalıdır. Say materiallarını ala və ya özünüz hazırlaya bilərsiniz.

5. Bir çox valideynlər səbrsiz olduqlarından hesablama zamanı uşaqlarını tələsdirirlər ("Hə, tez ol, neçə oldu..."). Yadda saxlayın ki, əsas sürət yox, müsbət nəticənin alınmasıdır.

6. Çox vaxt valideynlər uşaqları ilə məşğul olduqda sinif müəllimini təqlid etməyə çalışırlar. Nəticədə darıxdırıcı və maraqsız bir mənzərə alınır. Unutmayın ki, məşğələ oyun formasında keçirilməli, sizə və övladınıza sevinc hissi gətirməlidir.

7. Bəzi valideynlər uşaqlarının düzgün cavablarına o qədər də əhəmiyyət vermir, səhv cavablarına isə dərhal reaksiya verir, acıqlanırlar. Yadda saxlayın: uşağın ən kiçik uğuruna görə belə ona xoş sözlər deyən, onu mükafatlandırın

8. Aydın, yüksək səsle və aramla danışın. Əks halda, uşağınız, ümumiyyətlə, sizi anlamaya bilər. Nitqinizə emosionallıq qatmaqdan çəkinməyin.

Bu tiptən olan səhvləri aradan qaldırmağa çalışın və əmin olun ki, uşağınızın uğurları sizin gözlədiklərinizdən də yüksək olacaq.

V. DƏRSLİKLƏRLƏ TANIŞLIQ.

Nəzərə alın ki, hər hansı mövzunun tədrisinə ayrılmış vaxtın müəyyən limiti var. Müəllimin bütün tədris materialları üzrə hər bir uşaqla fərdi şəkildə işləməsi mümkün deyil. Uşağınızın materialları dərindən mənimsədiyinə əmin olmaq istəyirsinizsə, bunun üçün evdə də vaxt ayırmalısınız. Buna görə də onun dərslikləri ilə sizin də yaxından tanış olmağınız vacibdir. Dərsliklərin mündəricatına baxın. Uşağınızın müvafiq tədris mərhələsində hansı mövzular üzrə məlumat alacağını təsəvvür edin.

- Siz bu mövzularla bağlı uşağınıza nə öyrətmisiniz?
- İndi nə öyrədərdiniz?
- Uşağınızın bu mövzuları bilmələri nə dərəcədə vacibdir?
- Uşağa əlavə necə yardım etmək olar?

Bu suallar ətrafında düşüncələr sizə uşağınızla müntəzəm məşğul olmağa stimül verə bilər. “Azərbaycan dili” və “Riyaziyyat” dərsliklərinin hər biri 2 hissədən ibarətdir.

Təqdim edilmiş dərslik komplekti intellekt məhdudluğu olan uşaqlar üçün nəzərdə tutulan üç kitabdan – dərslik, müəllimlər və valideynlər üçün metodik vəsaitlərdən ibarətdir.

Riyaziyyat xüsusi məktəblərdə tədris olunan ən vacib fənlərdən biridir. Bu fənnin tədrisi zaman şagirdin məntiqi təfəkkürü inkişaf edir, dərk etmə və mənimsəmə qabiliyyətləri, yazı vərdişləri, hesablama bacarıqları formalaşır. Proqram materialları həftədə 5 saat olmaqla, ildə 174 saati əhatə edir.

I sinif üçün “Riyaziyyat” dərsliyində müxtəlif riyazi materiallar, anlayışlar, 1-dən 10-a qədər ədədlər və rəqəmlər, misallar, məsələlər və tapşırıqlar verilmişdir. Riyaziyyat fənni, eyni zamanda, şagirdlərin nitqinin inkişafına da təsir edir. Tədris prosesində istifadə edilən yeni sözlər, ifadə və anlayışlar uşağın lüğət ehtiyatını zənginləşdirir, əldə etdiyi riyazi bilikləri həyatda tətbiq etmə vərdişlərini formalaşdırır.

Dərslik 2 hissədən ibarətdir. I hissə anlayışları əhatə edir. Şagirdlər bu zaman anlayışlardan onlara ən çox lazım olanlardan 4 rənglə (qırmızı, sarı, yaşıl, göy), 4 həndəsi fiqurla (üçbucaq, kvadrat, dairə, düzbucaqlı), böyük-kiçik, sol-sağ, hündür-alçaq, tez-gec, qoca-cavan, cəld-asta, enli-dar, qalın-nazik və s. anlayışları ilə tanış olur, onlara aid tapşırıqları həll edirlər.

II bölmə 10 dairəsində ədədlərin tanınması və yazılmasını, ədədlərin müqayisəsini, toplanmasını, çıxılmasını, məsələlərin həllini, tapşırıqların yerinə yetirilməsini əhatə edir.

Dərsliyin əvvəlində verilən işarələrin (piktoqramların) nəyə xidmət etdiyinə (məsələn, birləşdir, rənglə, göstər, danış, qırıq xətləri birləşdir və s.) diqqət etmə-lisiniz. Piktoqram tapşırığının yerinə yetirilməsində köməkçi vasitədir.

Mövzu: Rənglər (göy, qırmızı, yaşıl, sarı). Əşyaların təyinatı

Bu mövzu üzrə iş aparılarkən əvvəlcə həmin əşyaların rəngi, sonra isə təyinatı haqqında soruşun. Uşaq cavab verə bilmədikdə, əlavə suallar verməklə məqsədə yaxınlaşın. Lazım gəlsə, sualı özünü cavablandırın. “Bu, göy (qırmızı, yaşıl, sarı) avtomobildir. O, minik vasitəsidir”. Digər çalışmalar üzrə də iş aparın. Çalışın ki, uşaq hər bir şəkil üzrə sualları düzgün cavablandıra bilsin.

Mövzu: Dairə

Əvvəlcə dairənin nə olduğunu uşağa öyrədin. Ətrafınızda dairə formasında olan əşyaları göstərin və dairənin nə olduğunu ona başa salın. 1-ci çalışmadakı dairələrin rəngini soruşun. (Göstər və de: “Bu, qırmızı dairədir. Bu isə göy dairədir. Bu, yaşıl dairədir”).

Növbəti çalışmada uşağı dairəyə oxşar əşyaları tapmağa və göstərməyə həvəsləndirin. Digər çalışmalar üzrə işi də analoji qaydada aparmaq lazımdır.

Mövzu: “Böyük, kiçik”

Piramidanın halqalarının, yaxud pişiklə siçanın hansının böyük, hansının kiçik olduğunu soruşun. 1 №-li çalışmada hansı topun, təyyarənin, narın böyük və ya kiçik olduğunu uşaq barmağı ilə göstərməli və deməlidir: “Bu top böyükdür. Bu top isə kiçikdir. Bu təyyarə böyükdür. Bu təyyarə isə kiçikdir.”

8 №-li çalışmada uşaq karandaşla xətt çəkərək, böyük hədiyyə qutusunu qırmızı lentlə, kiçik hədiyyə qutusunu isə yaşıl lentlə birləşdirməlidir.

11 №-li çalışmaya baxın. Uşağa dəftərdə nümunəyə uyğun xətlər çəkməyi tapşırıq: - - - - -

Mövzu: “Sağ, sol”

Əvvəlcə uşağa “sağ” və “sol” anlayışları haqqında məlumat verin. Sonra ondan sağ əlini, sağ əl ilə sağ qulağını, sağ gözünü və sağ ayağını göstərməyi xahiş edin. Daha sonra uşağa bu tapşırığı sol əl ilə icra etdirin.

Sağ əlini qaldırıb, otaqda ondan sağ tərəfdə yerləşən əşyaları göstərməyi xahiş edin. Sonra uşaqdan ondan sol tərəfdə yerləşən əşyaları soruşun.

13 №-li çalışmaya baxın. Uşağa dəftərdə nümunəyə uyğun xətlər çəkdirin: / / / / /

Mövzu: “Arasında, ortasında”

Masanın üstünə iki nəlbəki, onların arasına bir qəndqabı qoyun.

Qəndqabının nəlbəkilərə nəzərən harada yerləşdiyini soruşun. (Cavab: “Qəndqabı nəlbəkilərin arasında yerləşib”).

1 №-li çalışmada uşaqdan pişiklərə görə siçanın harada yerləşdiyini soruşun. Hansı pişik siçandan sağda, hansı solda yerləşir?

7 №-li çalışmada qırmızı şardan sonra sarı şar olmalıdır.

Mövzu: Kvadrat

Stolun üstünə dörd ədəd kibrit çöpü, dörd parça oyun xəmiri qoyun. Kibrit çöplərinin uclarını oyun xəmiri ilə birləşdirin. Uşaq diqqətlə müşahidə edir. Sonra izah edirsiniz: “Düzəltdiyim bu həndəsi fiqurun adı kvadrattır. Kvadratın bütün tərəfləri bir-birinə bərabərdir.”

Sonra maketi sökün və uşağa yenidən düzəltməyi xahiş edin.

Dərslıkdəki çalıřmalarda uřaq kvadratları barmađı ilə göstərsın və adını desın. 9 №-li çalıřmada hər uřaq řeklini onun yařına uyđun velosıped řekli ilə qırıq xətlərlə birləřdirsın.

11 №-li çalıřmaya uyđun olaraq, dəftərdə nümunəyə uyđun yazdırın: L L L

Mövzu: “Üstündə, altında”

Masanın üstünə kitab, altına top qoyun, sonra uřaqdan soruřun: “Kitab haradadır?” (De: “Kitab masanın üstündədir”). “Top haradadır?” (De: “Top masanın altındadır”). Dərslıkdəki çalıřmalar üzərində analoji iş aparın.

11 №-li çalıřmaya baxın. Dəftərdə nümunəyə uyđun yazdırın: _ . _ . _ . _

Mövzu: “Uzun, qısa”

Masanın üstünə bir xətkəř, yanına bir qələm qoyaraq soruřun: “Hansı uzun dur? Hansı qısaadır?” (De: “Xətkəř uzundur. Qələm qısaadır”).

1-ci çalıřmada hansı kəmərin uzun və ya qısa, 2-ci çalıřmada hansı qızın fırlatdıđı kəndirin uzun və ya qısa olduđunu müəyyən edin. 3-cü çalıřmada

“Qırmızıpapađın nađılı”nı řekil üzrə danıřın. Sonra soruřun: “Canavarın gəldiyi yol uzundur, yoxsa qısa?” (De: “Canavarın gəldiyi yol qısaadır”). “Qırmızıpapađın gəldiyi yol qısaadır, yoxsa uzun?” (De: “Qırmızıpapađın gəldiyi yol uzundur”).

11 №-li çalıřmaya baxın. Dəftərdə nümunəyə uyđun yazdırın: = = = = =

Mövzu: “İçində, çölündə, yanında”

Dərslıkdəki 1-ci çalıřmaya baxın. řekildə akvariumun içində, çölündə, yanında nə olduđunu uşađa danıřdırın. (De: “Akvariumun içində balıqlar var. Tor akvariumun çölündədir. Dibçək isə akvariumun yanındadır”).

10 №-li çalıřmaya baxın. Dəftərdə nümunəyə uyđun yazdırın: / . / . / . /

Mövzu: Üçbucaq

Masanın üstünə üç ədəd kibrit çöpü və üç parça da oyun xəmiri qoyun. Uřaq müşahidə etsin. Kibrit çöplərinin ucunu oyun xəmiri ilə birləřdirin və izah edin. (De: “Bu həndəsi fiqurun adı üçbucaqdır. Üçbucađın üç bucađı və üç tərəfi var”). Sonra kibrit çöplərinin ucunu oyun xəmirindən ayırın. Bu işi uřađın özünə icra etdirin.

2-ci və 3-cü çalıřmalarda uşađa üçbucađa oxřar əřyaları tapdırın.

11 №-li çalıřmaya baxın. Dəftərdə nümunəyə uyđun yazdırın: + + + + +

Mövzu: “Enli, dar”

Masanın üstünə bir kitab, yanına bir karandař qutusu qoyun. Bunlardan hansının enli, hansının dar olduđunu soruřun. (De: “Kitab enli, karandař qutusu isə dardır”).

Dərslıkdəki çalıřmalarda dolabların, çarpayıların, avtomobil yolu ilə piyada yolunun (səkinin) hansının enli, hansının dar olduđunu uřaqdan soruřun və müqayisə etdirin.

7 №-li çalıřmaya baxın və uşađa rəngli üçbucaqları qırıq xətlərlə yuxarıdakı uyđun rəngsiz üçbucaqlarla birləřdirməsini tapřırın və nəzarət edin.

12 №-li çalıřmaya baxın. Dəftərdə nümunəyə uyđun, sətir boyu yazdırın: X X X X X

Mövzu: “Uzaqda, yaxında, daha uzaq, daha yaxın”

Dərslıkdəki şəkillər üzrə iş aparın. 1-ci çalışmaya baxın. Uşaqdan sürünün çobandan uzaqda, ya yaxında otladığını soruşun: “Sürüdən daha uzaqda nə görünür? İt sürüyə yaxındır, ya çobana yaxındır?” (De: “Sürü çobana yaxındır. Sürüdən daha uzaqda dağlar görünür. İt sürüyə yaxındır, çobandan isə uzaqdadır”).

6-cı çalışmaya baxın. Şəkil əsasında “Cırtan” nağılını danışın. Sonra uşaqdan “Cırtana ən yaxın kimdir?”, “Ən uzaqda nə görünür?”, “Div uzaqdadır, yoxsa daha yaxındadır?”, “Cırtan nə yeməyi xoşlayırdı?” suallarına cavab almağa çalışın.

10 №-li çalışmaya baxın. Dəftərdə uşaqlara nümunəyə uyğun şəkil çəkdirin və rənglədin.

Mövzu: Düzbucaqlı

Stolun üstünə iki eyni uzunluqda çubuq, iki eyni qısalıqda çubuq və dörd parça oyun xəmiri qoyun. Oyun xəmirinin köməyi ilə çubuqları uc-uca elə birləşdirin ki, uzun çubuqlar da, qısa çubuqlar da qarşı-qarşıya olsun. Uşağa izah edin ki, qarşı tərəfləri bərabər olan dördbucaqlı həndəsi fiqura düzbucaqlı deyilir. Düzbucaqlının qarşı tərəfləri bir-birinə bərabərdir. Sonra oyun xəmirindən bir parça ayırın və nəzarət edin ki, uşaq düzbucaqlı fiquru yenidən düzəltsin.

Uşağa dərslıkdəki 2-ci, 3-cü, 6-cı çalışmalarda düzbucaqlıya oxşar şəkilləri tapmaq tapşırığını verin.

11 №-li çalışmaya baxın. Uşağa dəftərdə aşağıda verilmiş nümunəyə uyğun çəkdirin:

Mövzu: “Hündür, alçaq”

Masanın üstünə qrafın, yanına bir stəkan qoyun və uşağa onları müqayisə etməyi təklif edin: “Hansı hündürdür? Hansı alçaqdır?” (De: “Qrafın stəkandan hündürdür. Stəkan qrafından alçaqdır”). Sonra dərslıkdəki çalışmaları arasında müqayisə aparın.

5 №-li çalışmada nümunəyə uyğun olaraq, uşağa üçbucaq, kvadrat, düzbucaqlı, dairə şəkilləri çəkdirin və rənglədin.

10 №-li çalışmada nümunəyə uyğun, kiçik şam ağacı çəkdirin.

12 №-li çalışmaya baxın. Dəftərdə nümunəyə uyğun şəkil çəkdirin:

Hörmətli valideynlər! Dərslıyın “Riyaziyyata hazırlıq” hissəsindəki digər mövzuların öyrədilməsi əvvəlki mövzulara müvafiq aparılır. Burada əsas məqsəd uşağın 1-ci onluğa dair bilikləri mənimsəməsidir.

Mövzu: 1 ədədi və 1 rəqəmi

Masanın üstünə bir güldən və bir fincan qoyun. Uşaqdan soruşun: “Masanın üstündə neçə güldən var? Bəs neçə fincan var?” (De: “Masanın üstündə bir güldən və bir fincan var”).

Sonra uşağa dərslıkdəki çalışmalara aid suallar verin: “Qurbanın önündəki daşın üzərində hansı rəqəm yazılıb?”, “Kvadratın üzərində neçə ağ düyməcik var?”, “Əldə neçə barmaq göstərilib?”, “Say çötkəsində neçə kürəcik var?”, “Neçə qırmızı maşın göstərilib?” (De: “Qırmızı kvadratın içində bir ağ düyməcik var”, “Əldə bir barmaq göstərilib”, “Say çötkəsində bir kürəcik var”, “Bir qırmızı maşın göstərilib”).

Uşağa dəftərdə nümunəyə uyğun 1 rəqəmini yazdırın: 1 1 1 1 1

Dərslikdəki digər çalışmalar üzərində (piktoqramların göstərişi əsasında) iş aparın, çalışmaları oxuyun və uşağın cavab verməsi üçün uyğun sualları seçin.

Mövzu: 2 ədədi və 2 rəqəmi

Masanın üzərinə bir alma qoyun, sonra onun yanına daha bir alma əlavə edin. Uşağdan soruşun: “Neçə alma oldu?” (De: “Bir alma var idi, birini də əlavə etdik. Oldu iki alma”). Bu məlumatı misalda belə yazırıq: $1 + 1 = 2$.

Dərslikdəki çalışmalar üzərində iş aparın. (De: “Qurbağanın qarşısında iki daş, onların üzərində 1 və 2 rəqəmləri var. Qırmızı kvadratın üstündə iki ağ düyməcik var. Əldə iki barmaq göstərilib. Qırmızı donlu qızın sol əlində, göy donlu qızın sağ əlində iki şar var”).

Dəftərdə uşağa nümunəyə uyğun yazdırın: 2 2 2 2 2

Dərslikdəki 4-cü çalışma üzərində iş aparın və uşağa təkrar etdirin: (De: “Bir gül var idi, birini də əlavə etdilər. İki gül oldu”). 5-ci çalışmanı da eyni qaydada öyrədin. 6-cı çalışmada uşağa 2 rəqəminin yanındakı boş damada 2 rəqəmini yazdırın.

7 №-li çalışmada uşaq göstərsin və desin: “Bir it iki itdən azdır, yəni $1 < 2$ ”,

“İki qırmızı bayraq bir qırmızı bayraqdan çoxdur, yəni $2 > 1$ ”, “İki qırmızı alma ilə iki yaşıl almanın sayı eynidir, yəni bərabərdir: $2 = 2$ ”.

11 №-li çalışmadakı şəkillər əsasında $1 + 1 = 2$ və $2 - 1 = 1$ misallarını yazmağı və hesablamağı öyrədin.

12 №-li çalışmada masanın üstünə əvvəl bir say çubuğu, sonra onun yanına yenə bir say çubuğu qoyun və uşağdan soruşun: “Neçə say çubuğu oldu? İki say çubuğunu necə aldıq?” (De: “Bir say çubuğu vardı, onun yanına birini də qoyduq. İki say çubuğu oldu”).

Uşağa nümunələr əsasında iki say çubuğundan müxtəlif fiqurlar düzəldirin:

// v x = < >

Digər çalışmalar üzərində də əvvəlki çalışmalara uyğun işlər aparılır.

Mövzu: 3 ədədi və 3 rəqəmi

Masanın üstünə iki ədəd limon qoyun və uşağdan soruşun: “Stolun üstündə neçə ədəd limon var?” (De: “Masanın üstündə iki ədəd limon var”). Limonun yanına daha bir limon da əlavə edin və uşağdan soruşun: “İndi neçə ədəd limon oldu?” (De: “Üç ədəd limon oldu”). “Üç ədəd limonu necə aldıq?” (De: “İki ədəd limonun yanına bir ədəd limon da əlavə etdik, üç ədəd limon alındı”).

Uşağın diqqətini dərsləyin 19-cu səhifəsindəki çalışmaya yönəldin.

3 rəqəmini göstərin və deyin: “Bu, 3 rəqəmdir. Şəkillərə bax, 3 ədədi və 3 rəqəmi haqqında daha nə deyə bilərsiniz?” (De: “Qurbağanın önündəki daşların üzərində 1, 2, 3 rəqəmləri yazılıb”, “Qırmızı kvadratın üzərində üç düyməcik var”, “Əldə üç barmaq göstərilib”, “Say çötkəsində üç kürəcik var”, “Ağacın budağında üç qarğa var” və s.).

Uşağa dəftərdə nümunəyə uyğun yazmağı tapşırın: 3 3 3 3 3

Üç say çöpü götürün, həmin say çöplərindən nümunəyə baxmaqla uşağa müxtəlif fiqurlar düzəldirin: T A N Y

12-ci çalışmaya baxın. Şəkildə neçə tort dilimi olduğunu söyləməyi uşağdan xahiş edin. (De: “Şəkildə üç tort dilimi var”). “Tort dilimlərinin altındakı 1 rəqəmlərini say. Cəmi neçə ədəd 1 rəqəmi var?” (De: “Cəmi üç ədəd 1 rəqəmi var”).

İzahatı genişləndirin: “Üç ədəd 1 rəqəmini topladıqda 3 alınır. Bunu misal şəklində yazaq”. Uşağa dəftərdə yazdırın: $1+1+1=3$

16 №-li çalışmadakı misalları say çöplərinin köməyi ilə uşağa həll etdirin və toplama, çıxma əməli haqqında məlumat verin: “Toplama və çıxma riyazi əməllərdir. Toplama əməlinə ədədlər arasında “+ (toplama)” işarəsi, çıxma əməlinə isə “- (çıkma)” işarəsi qoyulur.

17 №-li çalışmada işıqforlar haqqında məlumat verin. Uşağdan işıqforun neçə işığı olduğunu soruşun. İşıqfordakı hər bir rəngin hansı mənanı ifadə etdiyi haqqında uşağa məlumat verin.

18 №-li çalışmada 2 və 3 ədədlərinin tərkibini şəkil üzrə müəyyən edin və sxemdə yerinə yazdırın.

Beləliklə, 4 – 10 ədədi və rəqəmi mövzularında da əvvəlki mövzulara analogi olaraq iş aparılır. Dərslərdəki məsələlər və misallar əyanilikdən istifadə etməklə araşdırılır və həll etdirilir.

VI. KİÇİK MOTOR BACARIQLARININ İNKİŞAFI ÜZRƏ BƏZİ MƏSLƏHƏTLƏR

Birinci sinfə gedən uşaqlarda əlin bilək əzələləri, barmaqların hərəkət koordinasiyası, yazan əlin çiyin əzələləri kifayət qədər inkişaf etməmiş olur. Onlarda oriyentasiya zəifliyi, bədənin sağ və sol tərəflərini dəqiq tanımadıqları müşahidə olunur. Bu əlamətlər ən çox solaxay uşaqlarda özünü büruzə verir.

Sağ və sol tərəfləri tanımaq tədrisin müəyyən mərhələlərində tələb olunan bacarıqlardan biridir. Bunun üçün kifayət qədər zaman ayırmaq, müxtəlif oyunlar keçirmək və tapşırıqlar yerinə yetirmək məsləhətdir.

- Sağ və sol əlini göstər. Əgər uşaq bunu edə bilmirsə, valideyn göstərir, uşaq isə təkrar edir.
- Növbə ilə sağ və sol əli qaldırmaq. Əşyanı gah sağ, gah da sol ələ götürmək olar. Tapşırığı tədricən çətinləşdirərək sol əllə sağ qulağı, sağ əllə sol ayağı göstərməyi təklif etmək olar;
- “Səndən sağda hansı əşya var? Kitabı özündən soldakı masanın üzərinə qoy”.

Praktik məşğələlər

- Sininin içinə səpilmiş xırda yarmanın, qumun üzərində barmaqla müxtəlif şəkillərin, rəqəmlərin çəkilməsi;

- Müxtəlif tərkibli (sabunlu su, qum, dənli bitkilər və s.) maddələrin əvvəl gözləri açıq, sonra isə gözləri bağlı vəziyyətdə müəyyən edilməsi;
- Rəqəmli Seçən lövhəsi vasitəsilə rəqəmlərin uyğun gələn dəliklərə qoyulması;

- Şəkillərin içinin müxtəlif ölçülü düymələrlə doldurulması;

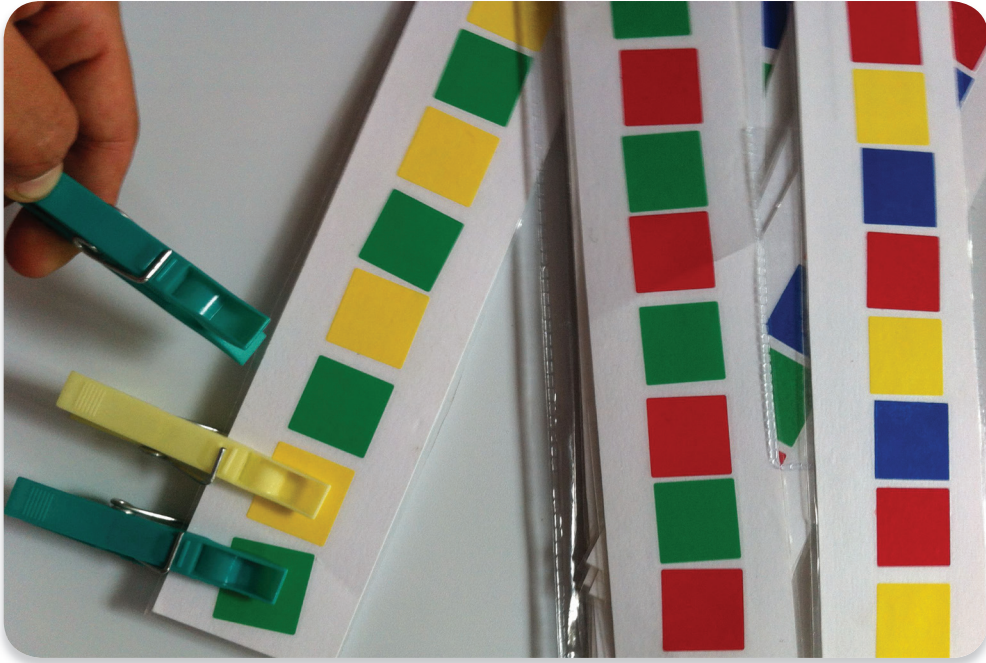
- Saç şotkası ilə barmaqların və ovucun masaj olunması ;
- Qarışıq dənli bitkilərin (noxud və lobya) hər iki əlin iki barmağı ilə (baş və işarə barmaqlar) qruplaşdırılması;
- Say çöplərindən və kibrit dənələrindən fiqurların düzəldilməsi;

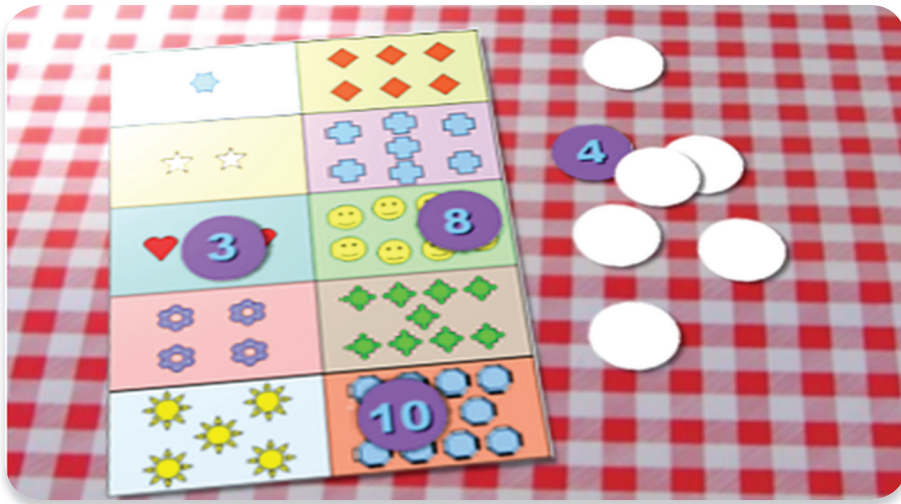
- Qalın ipə on iki düyün vurmaq, uşağın düyünləri açaraq, ayların adlarını söyləməsi;
- Birlikdə domino oynamaq;

- Rənglərini söyləyərək, karton zolağın üzərinə paltar sancaqlarının taxılması;

- Ovucun içinə əl dəsmalının və ya polietilen paketin yerləşdirilərək gizlədilməsi;

- Rəqəmli lotonun quraşdırılması;

- Ovucun içində bir və ya iki qozun fırladılması.

Oyun xəmiri ilə həndəsi fiqurların, rəqəmlərin, əşyaların düzəldilməsi

- Karandaşların ovucun içində və masanın üzərində hərəkətə gətirilməsi (diyirlətmək);
- Qayçı və rəngli kağızlardan istifadə edərək, fiqurların hazırlanması və yapışdırılması (applikasiya);

- Hərəkətləri təkrar etmək;

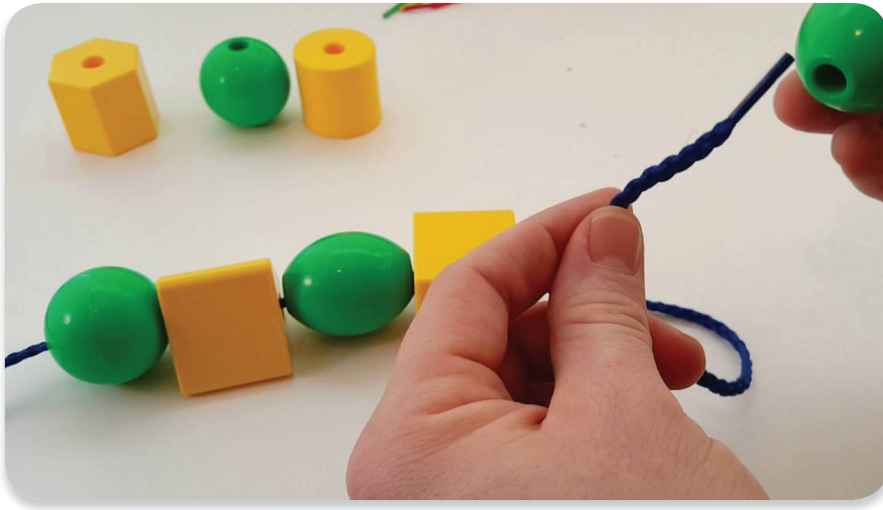
Validəyn uşağın qarşısında oturaraq, barmaqları ilə hər hansı fiquru göstərir. Uşaq isə onu təqlid edərək, həmin fiqurları təkrar etməyə çalışır. Tapşırığın çətinliyi ondadır ki, uşaq güzgü rolunu oynayaraq, fiqurları eyni ilə təkrar etməlidir. Əgər uşaq tapşırığı yerinə yetirməkdə çətinlik çəkir, o zaman siz onunla yanaşı oturaraq, həmin oyunu oynaya bilərsiniz.

- Şəkil çəkmək

Əgər uşağınızın kiçik motor bacarıqları zəif inkişaf edibsə və bu səbəbdən yazı yazmaqda çətinlik çəkir, o zaman siz şəkil çəkmə elementlərindən istifadə edərək, müxtəlif oyunlar oynaya bilərsiniz:

- Əvvəlcədən çəkilmiş labirint xətlərinin üzəri ilə karandaşla getmək;
- Dairə və kvadratları növbələşdirərək çəkmək;
- Heyvan, əşya, meyvə, tərəvəz, həndəsi fiqurların hazır trafaretlərindən istifadə edərək şəkil çəkmək və rəngləmək;

- İplərlə müxtəlif oyunlar;

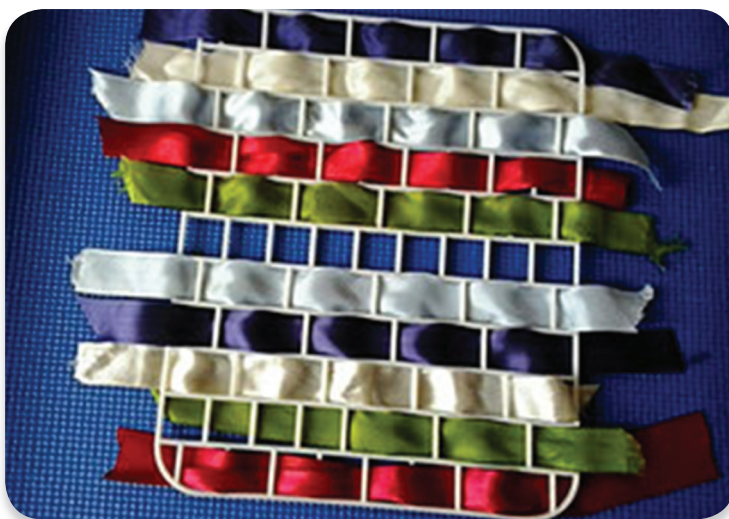
- Əllərin kiçik motorikası və sensomotor koordinasiyanı inkişaf etdirir;

- Məkanda oriyentasiya bacarıqlarını inkişaf etdirir, yuxarı, aşağı, sağ, sol, üstündə, altında və s. anlayışları öyrənməyə kömək edir.
- İplərlə işləmək bacarığını formalaşdırır.

- Nitqin inkişafına təkan verir.
- Yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirir.

İplərlə oyunlar zamanı diqqət, əl-göz koordinasiyası, növbəlilik və digər bacarıqlar tələb olunduğundan, dolayısı ilə əllərin yazı mərhələsinə hazırlanmasına və oturmaq bacarığının formalaşmasına təkan verir.

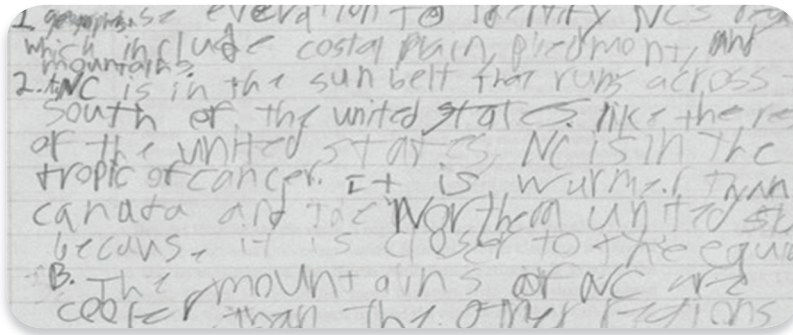
Hesablama və rəqəmlərin yazılması qaydaları

Uşaq üçün daha çox diqqət, səbr, diqqətin cəmləşdirilməsi, kiçik motorika və digər bacarıqlar tələb edən yazı mürəkkəb bir prosesdir. Bizim üçün adi və asan görünən yazı bacarıqları intellekt məhdudiyyətləri olan uşaqlar üçün çətin və “real olmayan” fəaliyyətdir. Gəlin baxaq, görək çətinliklər nədən ibarətdir və bu problemin elmdə adı varmı? Bəli, var – bu, disqrafiyadır.

Disqrafiya nədir?

- Yazıda bitişmiş sözlər və cümlələr;
- Nizamsızlıq;
- Əyilmiş sətirlər;
- Yazı vasitələrini tutmaqda çətinlik;
- Yazını pozarkən kağızda çoxlu dəşiklərin açılması;
- Əziyyətli yazı prosesi;
- Qısaldılmış cümlələr.

Disqrafiya həm psixi, həm də yazı fəaliyyətinə təsir edən öyrənmə pozulmasıdır. Psixoloqlar bunu “fikrin yazıda ifadə olunma zəifliyi” adlandırırlar. Bu hal düşünmə və kiçik motorikaya təsir göstərir, şagirdin öz düşüncələrini sözlərlə ifadə edib, kağıza köçürməsində çətinlik yaradır. Əksər təlim tapşırıqları bu və ya digər formada yazı işinin vacibliyinə əsaslandığından, disqrafiya öyrənmə prosesində problemlər yaradır. Dünya əhalisinin 20%-də disqrafiya probleminin olduğu ehtimal edilir.

Fərz edək ki, sizə “Amerikada Vətəndaş Müharibəsinin əsas səbəbləri” adlı mətn əsasında qısa esse yazmaq tapşırılıb. Əksər adamlar mövzu barədə öyrəndiklərini xatırlamağa başlayır və bu məlumatları fikirlərində canlandırırlar. Sonra onlar bu məlumatları əlaqələndirir və nə demək istədiklərini düşünürlər. Nəhayət, qələmi götürüb yazmağa başlayırlar.

Disqrafiya problemi olan şagird isə bu zaman çoxsaylı problemlərlə qarşılaşır, hətta ən yaxşı bildiyi mövzuya dair fikirlərini cəmləşdirməkdə çətinlik çəkir. Növbə yazmağa gəlib çatdıqda isə xırda motorika zəif inkişaf etdiyinə görə düşüncələri kağıza köçürmə prosesi

çətinləşir. Axırda onlar verilən suala cavab olaraq, demək olar ki, oxunmayan, çox zəif yazılmış bir yazı təqdim edirlər – bu isə, böyük ehtimalla, onların həqiqi bilik və bacarıqlarını əks etdirmir.

Disqrafiyanı necə müəyyənləşdirmək olar?

Yazmağı öyrənmək, demək olar ki, hər kəsdən çoxlu məşq tələb edir. Elə isə, övladınızın daha ciddi problemdən – disqrafiyadan əziyyət çəkdiyini necə anlaya bilərsiniz?

Məktəbəqədər dövr

Yazmağı öyrənməzdən əvvəl disqrafiya uşaqlarda müəyyən əlamətlərlə özünü büruzə verir. Kiçik motorika ilə bağlı problemlər onlarda karandaş tutmaq, yaxud nöqtələr qoymaq, onları birləşdirmək kimi çətinliklərin yaranmasına gətirib çıxarır. Rəngləmə kitabları kimi məşğuliyyətlərə nadir hallarda üstünlük verirlər, çünki karandaş tutmaq bacarıqları zəifdir.

İbtidai məktəb

Bu dövr disqrafiyanın ən çox nəzərə çarpdığı dövrdür. Əl yazısı sadəcə qarışıq deyil, həm də anlaşılmaz olur – o dərəcədə ki, şagirdlər özləri öz yazılarını oxuya bilmirlər. Şagirdlər ara məsafəsinə və hərflərin ölçüsünü tənzimləməkdə çətinlik çəkir, tez-tez böyük hərflərlə kiçik hərfləri bir-birinin əvəzinə istifadə edirlər. Onlar nə qədər məşq etsələr də, orfoqrafiya problem olaraq qalır.

Orta məktəb

Ümumiyyətlə, disqrafiyadan əziyyət çəkən uşaqlar yazılı tapşırıqlardan yayınmağa, onları arxa plana atmağa çalışırlar. Düşüncələrini şifahi şəkildə çox yaxşı ifadə etmələrinə baxmayaraq, yazarkən gözlərini saatlarla bir səhifəyə zilləyib baxırlar. Yazdıqları fikir, hətta sözlər yarımçıq olur. Sınıfdə qeydlər apara bilmirlər, bunu etdiklərində belə, onlar istifadəyə yararsız olur. Riyaziyyat dərslərində də belə problemlər meydana gəlir, çünki uzun riyazi ifadələrin yazılışı, simvol və rəqəmlərin bir cərgədə yazılması da onlar üçün əziyyətlidir.

Artıq biz uşağınızın bəzi riyazi anlayışlar və kiçik motor bacarıqlarının inkişafı sahəsində sizi kifayət qədər məlumatlandırdıq. İndi növbə hesablaşma bölməsinə gəlib çatdı.

İlk növbədə nədən başlamalıyıq? Əlbəttə, uşağınızın hesablaşma bacarıqlarının yoxlanılmasından. Görək bu mərhələdə uşağınız hansı bilik və bacarıqlara yiyələnmişdir?

- 1-dən 10-a qədər irəli və geriye saymaq;
- Rəqəmləri tanımaq, onları düzgün ardıcılıqla düzmək və yazmaq;
- Əşyaların sayını müqayisə etmək, “>”, “<”, “=” işarələrinin mənasını bilmək;

- Əşyaları ölçülərinə (uzunluq, en, hündürlük, qalınlıq) görə müqayisə etmək;
- Tək və cüt rəqəmləri fərqləndirmək;
- Toplama və çıxmaya aid sadə misal və məsələləri həll etmək;
- Həndəsi fiqurları (dairə, oval, üçbucaq, kvadrat, düzbucaqlı, romb, trapesiya) tanımaq və adlarını demək.

Əlbəttə, hamıya məlumdur ki, hesablama əməliyyatları saymaqdan başlayır. Bunu öyrətmək üçün bir çox qaydalar var. Onların bir neçəsini sizinlə bölüşmək istərdik.

Əvvəlcə kağız üzərində 1-dən 10-a qədər olan rəqəmlər olduğu kimi yazılır, böyük tərəfindən söylənilir, uşaqla birlikdə təkrar edilir. Növbəti məşğələdə 1-dən 10-a qədər rəqəmlər qarışıq yazılır. Uşaq böyük rəqəmlərin nəzarəti altında 1-dən 10-a qədər rəqəmlərin ardıcılığını axtarır. Tapşırığı yerinə yetirmək üçün vaxt verilir. Bu çalışma diqqəti və qavramanı da məşq etdirir. Onu tez-tez təkrar etməklə nəticəni yaxşılaşdırmaq olar

1. Cədvələ diqqətlə bax və çatışmayan rəqəmləri yaz.
2. Hər rəqəmin altında ona uyğun olan kartı yapışdır.
3. Şəkillərə bax və onların sayına uyğun olan rəqəmləri dairəyə al.
4. Müxtəlif sayda muncuqları ipə düzərək, alınan qolbağı verilən əşyanın sayına uyğun kartın üzərinə qoy.

1		3		5		7	8	10	
	2	3		5			8		
1			4		6	7		9	10
		3	4				8		
10		8		6		4		2	
	9	8			5				1
10			7						2

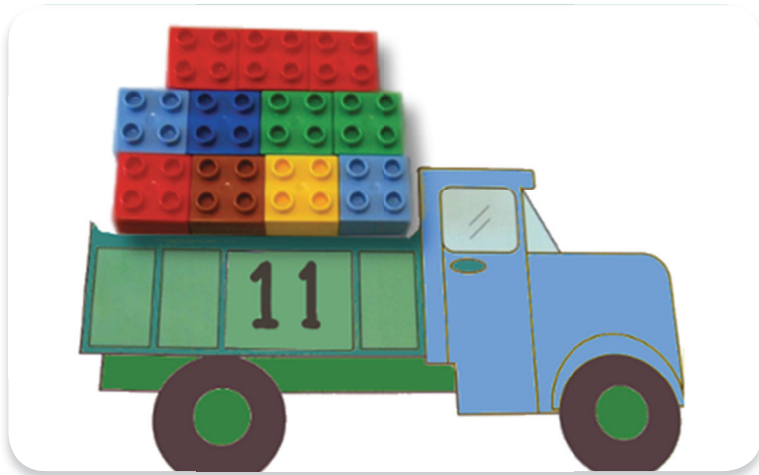
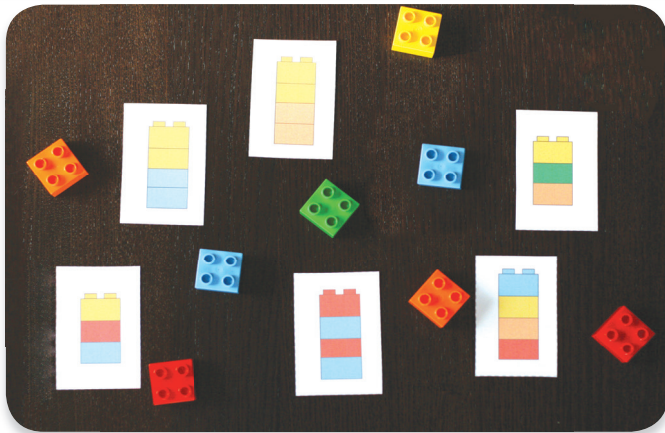
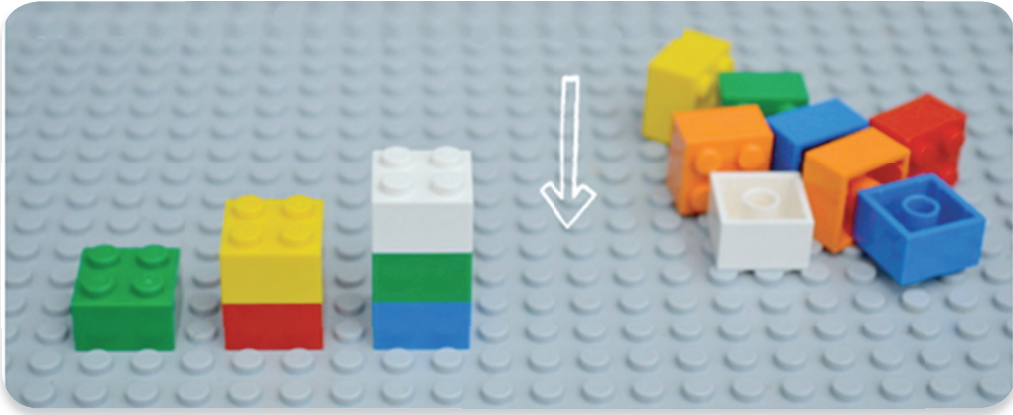

Məntiqi ardıcılıq

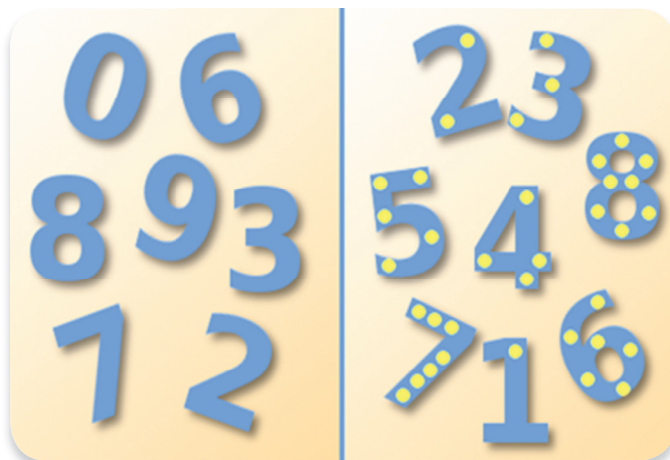
Məntiqi ardıcılığı izləmək üçün leqo kubiklərinin köməyi ilə uşağınıza müxtəlif oyunlar təklif edə bilərsiniz:

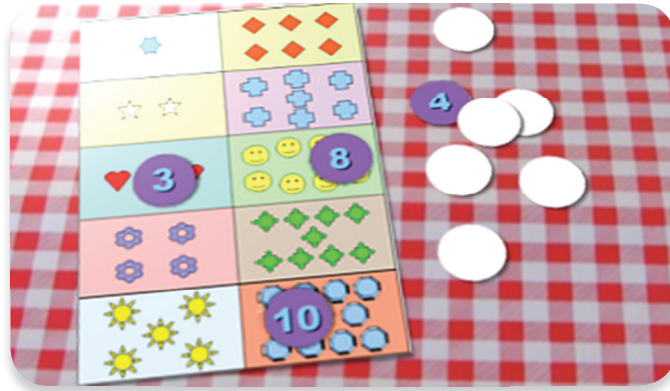
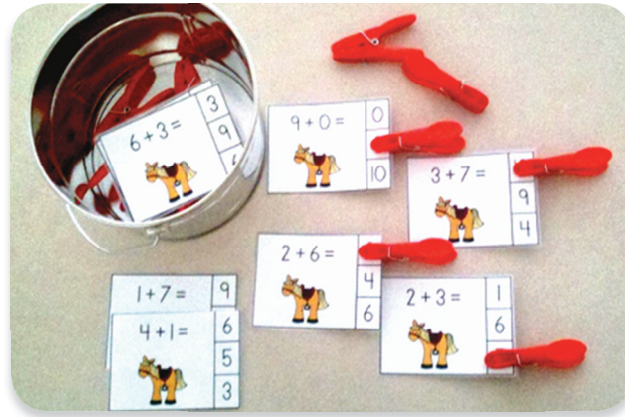
1. Növbəti qüllə hansı hündürlükdə olmalıdır? Nümunəyə bax, səhvi tap.
2. Ardıcılığı davam etdir.
3. Yük maşınının üzərində olan rəqəmə uyğun sayda leqoları maşına yüklə.
4. Kartların üzərində olan rəqəmlərə uyğun qüllə qur.

Paltar sancağı kimi tanıdığımız əşyanı hər evdə tapmaq mümkündür, lakin çox adam bilmir ki, biz bu sadə əşya vasitəsilə kiçik motor bacarıqları inkişaf etdirən bir çox oyunlar təşkil edə bilərik. Məsələn, kartondan kəsilmiş günəş fiquruna şüalar əlavə etmək, kirpinin tikanlarını, xoruzun quyuğunu, çiçəyin ləçəklərini sancaqlarla düzəltmək və s. əyləncəli, öyrədici oyunlar təşkil etmək mümkündür.

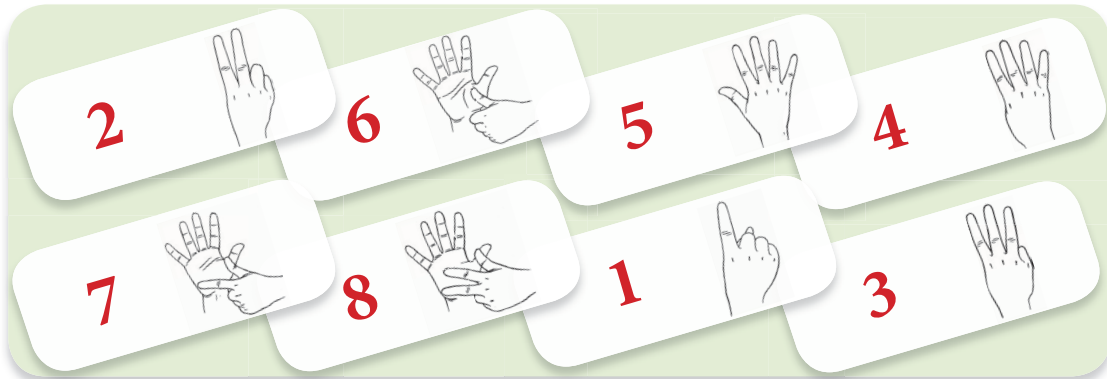

1. Əvvəlcə paltarları yuyaq, sonra isə onları paltar sancaqları ilə ipdən asaq.
2. Rəngli kağızlardan rəqəmləri kəs və hər rəqəmin sayına uyğun nöqtələri onların üzərinə yapışdır.
3. Uşaq kartın üzərindəki rəqəmləri söyləyir və rəqəmə uyğun paltar sancağını kartın üzərinə taxır.
4. Kartın üzərindəki əşyaları say və paltar sancağını düzgün cavabın üzərinə tax.
5. Rəqəmli loto vasitəsilə rəqəmləri öyrənmək daha əyləncəlidir. Siz həmin oyuna bütün ailə üzvlərini cəlb edə bilərsiniz.

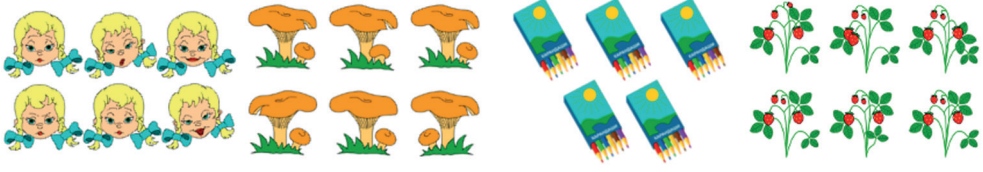

Hamımıza məlumdur ki, hesablama zamanı uađın köməyinə çatan n yaxın vasitə onun barmaqlarıdır. Mgl prosesində barmaqların təsviri olan kartlardan istifadə edə bilərsiniz.

Eyni kartları tapmaq, kartın üzərindəki əşyaların sayını söyləmək və onları qruplaşdırmaq (geyim, oyuncaq, heyvan, mebel və s.) maraqlı mgllrdndir.

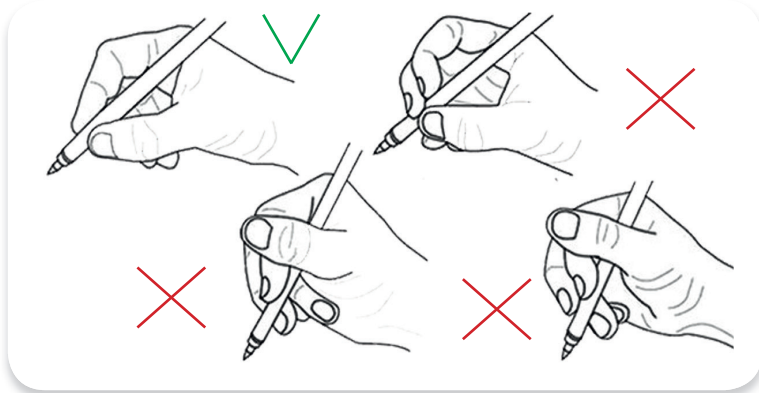

Rəqəmlərin yazılması qaydaları

- Masa arxasında düzgün oturma qaydasını öyrədin.

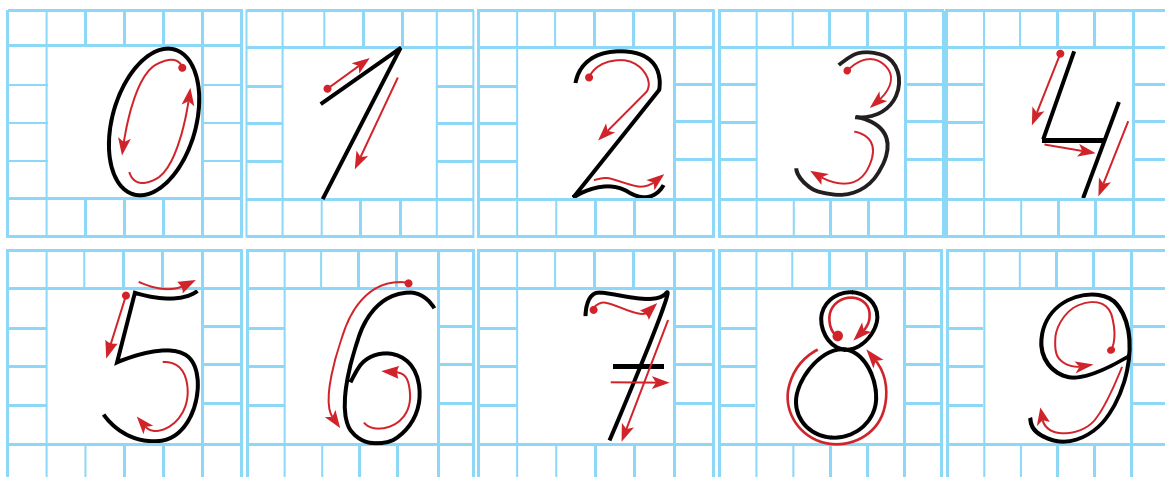
- Karandaş və ya qələmi tutmaq qaydasını göstərin.

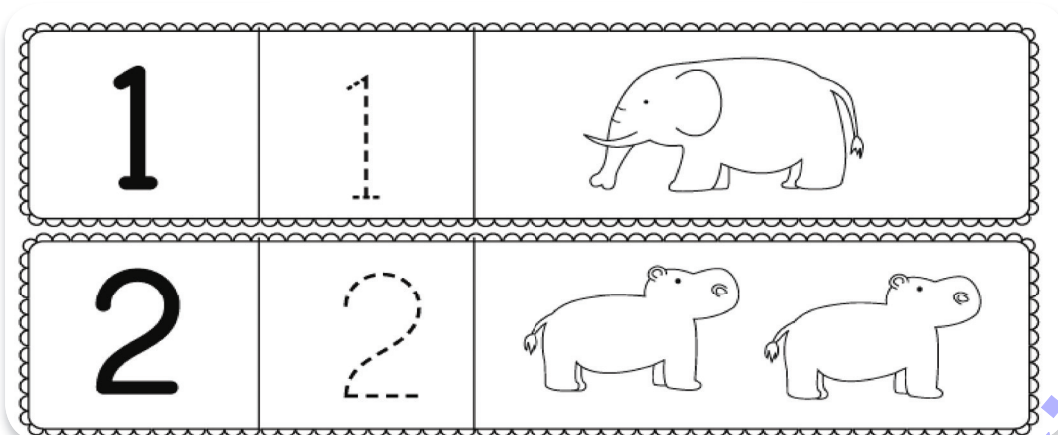
- Kağız üzərində işləmə qaydalarını öyrədin. Bunun üçün rəsm dəftərində rəqəmləri yazın və uşağınızı nümunəyə baxaraq yazmağa həvəsləndirin. Məşğələnin daha da maraqlı olması üçün rəqəmləri heyvanlara bənzədin və onları rəngləyin.

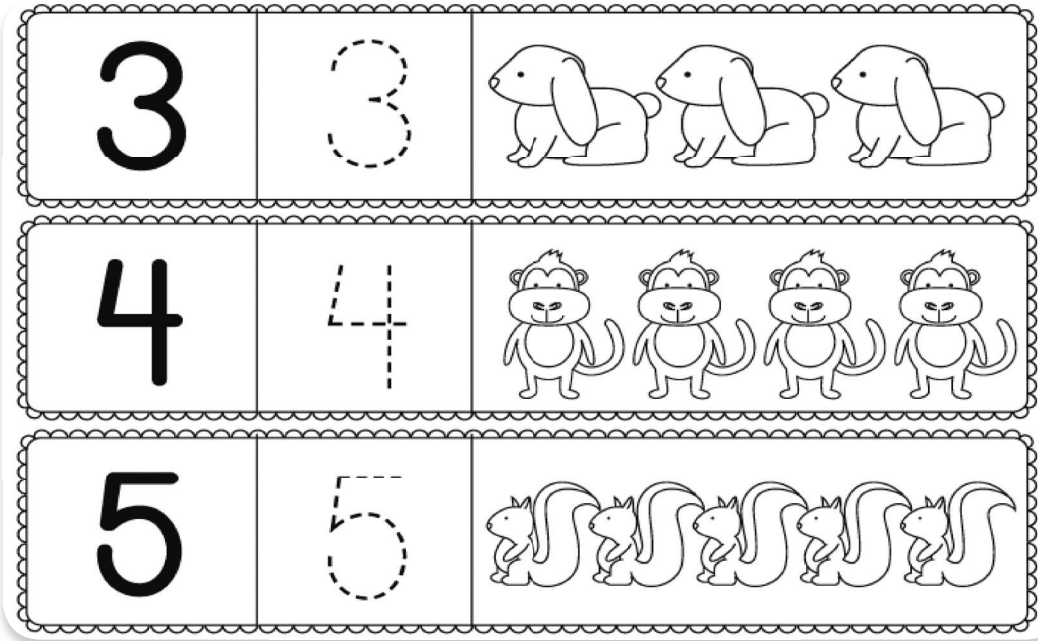

- Rəqəmləri göstərilən qaydada yazmağı öyrədin.

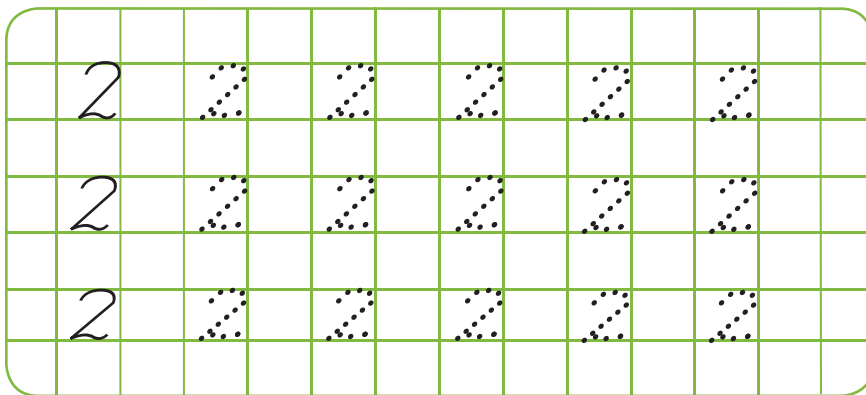
- Rəngləmə kitablarından istifadə etməyi təklif edin.

0 1 2 3 4
5 6 7 8 9

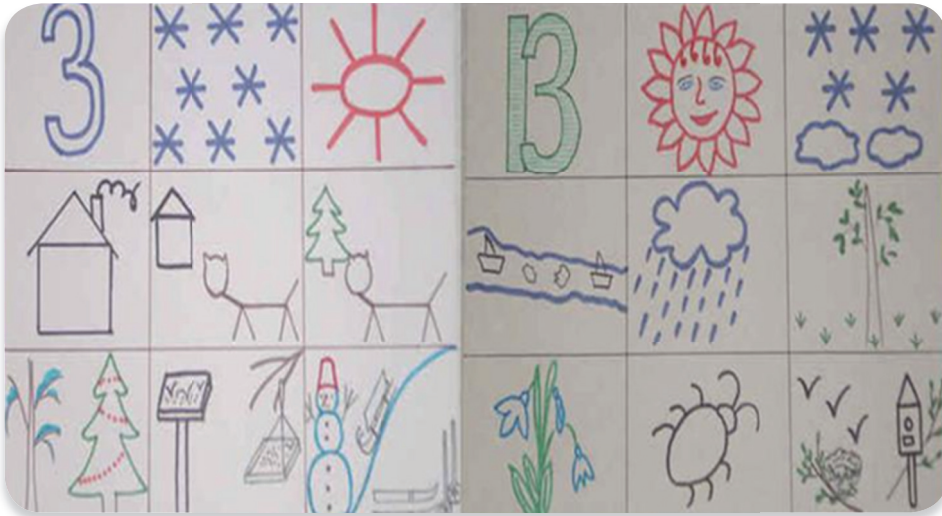
1. Qırıq xətlərlə verilmiş rəqəmlərin, fiqurların üzərindən getməyi və rəngləməyi öyrədin.

2. Əşyaların hansı rəqəmlərə bənzədiyini söylə.

- Qrafik piktoqramlar

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Сара Ньюмен:

Игры и занятия с особым ребенком. Руководство для родителей. Издательство: Тервинф Год: 2016

2. Воронов А.П:

Диагностика и профилактика письма у детей с речевой патологией Санкт-Петербург, «Образование» - 1994, 86 с.

3. Целевич Татьяна Ивановна, к.пед.н., доцент ОмГПУ: Методические рекомендации (педагогам, родителям) по проблемам организации обучения ребенка с ограниченными возможностями здоровья на дому, Омск, 2005

Buraxılış məlumatı

Riyaziyyat 1-ci sinif
valideynlər üçün
metodik vəsait

Tərtibçi heyət

Layihə rəhbəri

Rəhilə Soltanqızı

Müəlliflər

Məmmədaliyeva Yeganə
Kərimov Həbib
Doxolova Könül
Kərimov Süleyman
Nəbiyeva Farizə
Qasımova Aygün

Nəşriyyatın direktoru
Dizayner
Texniki redaktor
Korrektor

Rəhilə Səfərəliyeva
Nigar Feyzullayeva
Ruslan Mahmudov
Kəlik Məmmədova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi:)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Fiziki çap vərəqi. 4. Format 60x84 $\frac{1}{8}$. Səhifə sayı 32.
Tirajı. Pulsuz. Bakı-2021

Əlyazmanın yığıma verildiyi və çapa imzalandığı tarix:

Çap məhsulunu hazırlayan:
Çaşıoğlu Eİ MMC

Çap məhsulunu istehsal edən:
Çaşıoğlu mətbəəsi (Bakı ş. M. Müşfiq küç., 2 A. Tel. 502-46-91)

LAYIHƏ

Pulsuz

LAYIHƏ